

1719 och expeditionen 1717 berörs nästan inte alls eftersom den leddes av George Byng.

Dessa smärre anmärkningar förtar dock inte det positiva helhetsintrycket. Aldridge har gett ett värdefullt bidrag till forskningen om det stora nordiska krigets marina sida. Särskilt glädjande är att studien bygger såväl på omfattande arkivforskningar i Storbritannien, Sverige, Danmark och Österrike som på en omfattande litteratur. Naturligtvis är det en smula beklagligt att författaren inte har använt ryskt material i någon nämnvärd omfattning, men det är begripligt om han ställde inför en väldig uppgift ryggade för att ge sig i kast med ännu ett främmande språk. En av bokens absoluta styrkor ligger i den kommenterade käll- och litteraturliste och i författarens presentation (s. 23–29) av viktiga arbeten utgivna efter färdigställandet av avhandlingen 1971. Även den som saknar omfattande kunskaper om det stora nordiska krigets marina sida kan här få många tips och uppslag.

Sjöhistoriska samfundet är värt mycket beröm för att ha rott det säkerligen besvärliga projektet i land. Det kan inte ha varit en enkel uppgift att med varsam hand redigera en nästan fyrtioårig ottryckt avhandling. Det är att beklaga att vare sig Aldridge eller initiativtagaren Jan Glete fick se slutresultatet.

Förhoppningsvis kan erfarenheterna utnyttjas för någon form av uppföljare, gärna med fokus på den ryska flottan och tsar Peters dispositioner åren 1719–1721. Detta område är, trots allt det som i Sverige har skrivits om härjningarna på östkusten och den legendomspunna striden vid Stäket, fortfarande något av ett forskningsmässigt Terra incognita. Vår för inte ett gemensamt svenskt-ryskt projekt? I dessa år av ständiga 300-årsjubileer borde det inte vara svårt att finna intresserade samarbetspartners borta i öster.

Bengt Nilsson

Håkon With Andersen, Brita Brenna, Magne Njåstad & Astrid Wale, *Aemula Lauri: The Royal Norwegian Society of Science and Letters, 1760–2010* (Sagamore Beach, MA: Science History Publications, 2009). 400 s.

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab ble stiftet i Trondheim i 1760 av biskop Johan Ernst Gunnerus, rektor Gerhard Schøning og historiker Peter Frederik Suhm. Dette var Norges første, og i femti år eneste, vitenskapelige institusjon. I anledning 250-årsjubileet i 2010 har selskapet utgitt et gedigent verk om sin egen historie, *Aemula Lauri: The Royal Norwegian Society of Science and Letters, 1760–2010*. Verket har en tiltalende layout, det er på 400 tettskrevne sider, har 867 fotnoter og holder en upåklagelig vitenskapelig standard. Det supplerer og viderefører professor Hans Midbøes tobindsverk til 200-årsjubileet, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs historie 1760–1960*. Men siden den er skrevet på engelsk, henvender *Aemula Lauri* seg også til det internasjonale fagmiljøet.

Boken er anlagt som et *team-work*, hvor fire erfarne historikere tar for seg hver sin bolk av selskapets historie. Den fortøner seg som en lang serie av metamorfoser og overlevelsestrategier. Brita Brenna behandler etableringen av selskapet i 1760, dets fruktbare pionertid og dets vanskeligere situasjon i århundrets siste kvartal. Magne Njåstad skriver om selskapets utvikling i årene fra 1805 til 1870 i lys av de betydelige politiske og institusjonelle endringer som fant sted i Norge, først og fremst i forbindelse med universitetets opprettelse i Christiania i 1811. Håkon With Andersen skildrer selskapets utvikling fra 1870 til 1960. Omkring 1870 får selskapet sterkere preg av å være en forskningsbasert museums- og samlingsinstitusjon. Denne blir utfordret i 1911, da Norges Tekniske Høyskole legges til Trondheim. I 1926 delte selskapet seg i to: museum og bibliotek på den ene siden, og vitenskaps-selskap på den andre. I hovedsak ble denne strukturen fastholdt gjennom hele århundret.

Astrid Wales kapittel er nyplyyd mark. Hun behandler de siste femti årene av selskapets historie, og viser hvordan det har greid å tilpasse og fornye seg i en tid preget av dype og relativt hyppige strukturendringer innenfor universitets- og høyskolesektoren.

Aemula Lauri fremstår først og fremst som en norsk institusjonshistorie, men verket tar sikte på – og lykkes også med – å være et bidrag til en felleseuropisk vitenskapshistorie. Selskapet var en norsk manifestasjon av de sivile vitenskapselskapene i Europa i opplysningstiden, og dets bestrebelser blir gjennom hele verket fremstilt i lys av ideer og lærdommer fra den store verden utenfor – likevel uten at det lokale perspektivet tapes av syne. Det nasjonale, regionale og spesifikt trønderske i selskapshistorien er fint ivaretatt, og det gjør tidvis boken til underholdende lesning. Det mest interessante i denne 250-årige historien er selve dannelsen av selskapet og de personene som dannet det. Om dette skriver Brita Brenna, og jeg vil gå nærmere inn på hennes bidrag.

I fire solide kapitler tar hun for seg selskapets første 50 år og skildrer en fascinerende historie om vekst og fall. Hun gjør utmerket rede for selskapets forankring i opplysnings-tidens generelle etiske og pedagogiske ideer og for epokens empiriske studier i naturvitenskap. Her sto selskapet på linje med utenlandske lærdomsmiljøer. Det særegne ved selskapet i Trondheim var imidlertid den prominente plassen som teologien inntok. Brenna kaster lys over dette forholdet, blant annet ved ta utgangspunkt i Gunnerus' hyrdebrev av 1758, hvor han legger frem programmet for det vitenskapelige selskap som skulle realiseres to år senere. I hyrdebrevet oppfordrer han til studier på mange felter – poesi, historie, fysikk, men ikke minst i "de naturlige Tings Hensikt og Guddommelige Øjemerke." For Gunnerus var det intet skisma mellom teologi og naturvitenskap. Han gjorde nitide studier i naturens store system og så i dets minste detaljer beviser for Guds visdom og hensikt. Her var

han for øvrig på linje med sin store læremester, Carl von Linné, som var selskapets mest heder-skronte medlem.

I opplysningens ånd ville Gunnerus at de vitenskapelige resultatene skulle populariseres og meddeles på "en smuk og behagelig Maade" og slik at de ikke overgikk folks forstand (s. 12). Selskapet utga sine *Skrifter* på det danske morsmålet, noe som var forholdsvis radikalt i samtiden, da vitenskapelige tekster gjerne ble forfattet på latin. Brenna vier skriftene velfortjent oppmerksomhet og gir en systematisk gjennomgang av innhold og utgivertakt. Selskapets glanstid falt sammen med Gunnerus' virketid. Etter hans død i 1773 inntreffer et vakuum. Ingen står klar til å føre hans vitenskapelige arbeid videre, og skriftserien stopper opp i mange år. Brenna analyserer forfallet i selskapet i århundrets siste kvartal med vekt på flere aspekter. Etter Guldbergs maktovertakelse i 1784 blir nyttetenkningen nærmest enerådende på vitenskapens områder, ikke minst på naturforskningens. Premiene som utdeles er ikke primært for vitenskapelig innsats, men for praktiske tiltak innenfor landbruk og næring. Med dette viser Brenna hvordan selskapet dreies i det hun kaller en patriotisk retning.

Etter mitt skjønn gir hun dette begrepet et for snevert og for pragmatisk innhold. I denne epoken omfattet patriotisme også den sterke litterære og historiske interessen for Norge i "oldtiden" som var felles for aktørene i selskapet. Brenna går i liten grad inn på litterære forhold – Schönings innflytelsesrike norgeshistorie nevnes bare så vidt og Suhms "oldtidsdiktning" ikke i det hele tatt.

Umiddelbart virker det overraskende at Brenna avslutter fremstillingen i det lite signifikante året 1805 – hvorfor ikke 1811 eller 1814? Det blir først klart i den neste hovedbolken, forfattet av Njåstad, som viser at året har sin betydning for selskapets indre liv: I 1805 får det nye statutter og legger kursen om i retning av en konsolidering av samlinger og bibliotek (s. 108). Dette er et eksempel

på at visse redaksjonelle grep kunne ha vært gjort for å få samordnet de fire hoveddelene bedre, dette gjelder særlig de to første. Fremstillingen har lett for å hoppe for mye frem og tilbake, og her er det også en tendens til overlappinger og unødvendige gjentakelser, fra tid til annen nesten ordrette. Slik kan det by på en viss anstrengelse å lese hele verket som en sammenhengende historie.

For hele verkets vedkommende virker den engelske språkdrakten korrekt, men ikke alltid velsittende, ofte er språkføringen i tyngste laget. Man stusser litt ved tittelen: *Aemula Lauri* (rival[isering] om laurbær). Det lyder som et motto. Det er hentet fra selskapets segl, som pryder verkets forside. Uttrykket kan tolkes som at vitenskapselskapet melder seg som en konkurrent om laurbærkransen, altså heder og ære. Men er dette uttrykket tilstrekkelig kjent? Med forbehold om manglende kunnskaper virker det på meg noe søkt som tittel. Man kan også spørre seg om boken kan falle mellom to stoler. For norske og skandinaviske lesere med alminnelige historiekunnskaper kan det bli for mye historisk skolelærdom, og for utenlandske lesere kanskje i overkant med lokale petiteser. Disse innvendigene har imidlertid lite å si når det gjelder verkets kvalitet og vitenskapelige verdi. *Aemula Lauri* er et verk som lenge har vært savnet, og det vil bli mottatt med glede og interesse av forskere på tvers av ulike fag- og landegrenser.

Liv Bliksrud

Gudrun Andersson, *Stadens dignitärer: den lokale elitens status og maktmanifestasjon i Arboga 1650–1770* (Stockholm: Atlantis, 2009). 385 s.

Staden Arboga, som i dag kanskje bara förefaller vara en idyllisk småstad, var under 1600- och 1700-talen en viktig handelsstad, en av de viktigaste i hela svenska riket. Dess läge vid

Arbogaån i Mälardalen var strategiskt för järnhandeln och gjorde staden till en betydelsefull handelsplats mellan bergslagera och Stockholm.

Handelsstaden Arboga styrdes av borgarståndets maktägande elit. Arboga är scenen och de som tillhörde denna styrande elit i staden är aktörerna i docent Gudrun Anderssons bok *Stadens dignitärer*. Andersson koncentrerar sig på den lokala nivån, men relaterar den ständigt med riksnivån. Det är den lokala borgerliga elitens status- och maktmanifestation som är undersökningens ämne. Boken har sprungit ur de senaste decenniernas livaktiga forskning om eliter, makt, konsumtion och livsstil under tidigmodern tid. Anderssons studie handlar om en urban elit, dess politiska och ekonomiska ställning i staden, dess sätt att manifestera sin status i hemmet och i offentligheten, på gatan och i kyrkan.

Gudrun Andersson delar in sitt verk i tre delar. Kapitlet "Den lokala eliten" presenterar och definierar Arbogaeliten. I kapitlet "Eliten i egna rum" analyserar Andersson hur denna elit manifesterade sin status genom husägande, boende, inredning och personliga attribut som klädsel, smycken och annat så kallad nipper. Kapitlet "Eliten i offentliga rum" belyser elitens förhållande till de offentliga delarna av staden och möjligheten till maktmanifestationen på gator, i rådhus eller kyrka. Boken innehåller flera tablåer, tabeller och bilagor som alla stöder och klargör brödtextens information. Det är ett bra sätt att presentera materialet, för informationen är så mångfasetterad att läsaren gärna dyker ner i bilagor för att se vilka familjer som hör till vilka elitgrupper, eller vilka och hur många möbler eller föremål de har ägt, eller till vilket värde dessa föremål har värderats i bouppteckningar.

Att definiera och lokalisera eliten – eller snarare eliterna – är ingen lätt uppgift och Gudrun Andersson har valt två goda kategorier inom borgarståndet i 1600- och 1700-talens Sverige: den politiska eliten och den ekono-